ГІСТОРЫЈА СЕЛА РЫБОЛЫ І МУЗ`ЕЈ БАТ`КУВШЧЫНА

Нарыс гісторыјі вјоскі Рыболы

Муз`еј в Рыболах вырус з гісторыјі вјоскі і јејі околіц`. Без тых традыцјі, без кул`турного контексту т`ажко было створыті мі͡есц`е, которе објадновује матерыјал`ны і духовы здобыткі мінулых поколенн`ув Землі. Православны Б`елорусы, отдајут јуј труд роботы своіх рук, своі тал`енты і почутті.

Тому не можна початі опісуваті муз`еја без огл`аду гісторыју вјоскі. Давајте перенесемос` на початок в часы передгісторычны, з которых ідут сл`еды колішн`ого насел`еніја. В епосі неоліту (6000-ок. 1700 лі͡ет перед Хрыстом) наднарвјанскі околіці былі досыц` густо зал`удн`оны. Потверджајут сі͡ете становішчы коло Рыболув, Телушок і Кан`уку͡ов. З часу л`атен`ского і рымс`кого (ок. III-IV п.Х.) походіт матерыјал к`ерамічны з осадув в околіц`ах Рыболув і Телушок. В XIX стол`етјі на грунтах села Рыболы было најд`ено пјат` кургану͡ов. В одным з іх оказалос` кам`енноје долото, которе переказано до муз`еја в Гродні.

В VI і VII стол`етіјах нашуј еры доліну середн`уј Нарві почынајут актывно кол`онізоваті всходні Словјаны. Быт` може з сі͡етого часу походіт непрыкм`етне діс`а городішче, которе находітс`а пры дорозі з Рыволув до Павлув. Недал`еко од того мі͡ес`ц`а в урочышчы *Печыскі* находітс`е *Свјатаја Гора*. Л`егенда говорыт, што на *Свјатуј Горые* была коліс` церква, котора провалілос`а пуод земл`у. Кажут, в пасхал`ну ну͡оч, прыкладајучы в сі͡етым мі͡ес`ц`у ухо до землі, можна почуті зву͡он.

В ранн`ум середн`овечу Рыболы л`окалізоваліс` на высокум берегу Нарві в урочышчу Церквіско. Осаду наполнілі нашчадкі всходн`ослован`ского пл`емені Дреговічу͡ов, предкув теперошніх пудл`аскіх Б`елорусув. В поз`н`ум середн`ов`ечу село мі͡ело характер сі͡ел`ско-рыболовны, а јого жытелі окромја господаркі, былі вымушоны ловіті рыбу і доставл`аті јејі на господарскі і корол`евс`кі дворы в Бі͡ел`скові. Дыјал`ектова назва вјоскі гучыт Рыболы і выходіт од чолові͡ека которы трудівс`а рыболу͡овством (рыбак, рыболу͡ов).

В першуј половіні XVI стол`етија Пудл`аше было предмі͡етом велікіх економічных реформ, ініцыјованых корол`евуј Боној – волочнуј помі͡еры, котора радыкал`но пом`ен`ала зн`ешны выгл`ад села, а за тым пејзаж і соцыјал`ны односіны. В вынікові помі͡еры, нова л`окалізацыја вјоскі была вытычона тры кіл`ометры на пувноч од рекі. Вусімдесат`ох господару͡ов отрымало по одну͡ој очыншовануј волоці землі͡е, переважно *грунту середн`ого*. По дві͡е ву͡ол`ны од налогув волокі отрымала церква, ву͡ојт і м`ернічы. Ву͡ојт

Антон быв помјануты в новуј назві села і через пару д`ес`аткув лі͡ет по помі͡еры, в пісануј крыніці спотыкајем назву *Антоновічы* або *Антоны*. Однак старaја назва стосовалас` надалі͡еј. В документі з 1628 року стоіт *Рыболы аліас Антоны*. Нова назва не прын`алас`а і до діс`а заховалос` стародавне названі͡е Рыболы.

Розвітје вјоскі стало в 1655 р. перерване выбухом вујны. Маршы ву͡ојск корол`евскіх, шведскіх, венг`ерскіх, московскіх і другіх прывелі до депопул`ацыјі околіц`. В 1664 р. ту͡ол`ко одна с`ел`анскаја волока была засі͡ејана. Коб загосподароваті земл`у в Рыболах былі тугды осаджонымі с`емјох выбран`цув, которы неслі воінскі обовјазок.

Од 1709 р. корол`евскімі Рыболамі кірује Јан Клім`ент Браніцкі, староста бі͡ел`скі. Коб економічно розвінуті околіц`у, гетман уфундовав в Рыболах фол`варок. В 1730 р. находівс`а тут панскі дву͡ор, господарчыја побудовы, обора, овчарн`а, стајн`а і возу͡овн`а. Над потоком *Д`аковка* былі дві͡е кватеры саду, два ставы і огород, з радамі шпал`ерув декоратывных древ. З 1737 р. в рыболовскум мајонткові организованы быв шторочны јармарок.

В 1759 р., колі адміністратором рыболу͡овского фол`варку быв Антоні З`елін`скі, вјоска потерпі͡ела од великого пожару. Было знішчоне почті вс`о село і фол`варчнаја побудова. Реконструкцыја прот`агнулас`а дес`аткі лі͡ет. Вјоску повторно вым`ерано, розпостірајучы на пувноч і пувден`. Такім чыном село стало поді͡ел`оне на особны час`ті: *Кунец`*, *Вул`шына*, *Новос`улкі*, *Павловска Гуліц`а*. В 1777 р. в фол`варкові стојалі вже два дворы. Самоје село лічыло 47 сел`анскіх дыму͡ов, 1 дым церковны і дым вујтовскі пана Городец`кого.

Наступным адміністратором рыболовского фол`варку былі: Константы де Шул`ц і Јакуб Поплавскі, генерал`ны дыректор Мытнуј Палаты. Того остатн`ого бачым в Рыболах шче в 1805 р. За аренду фол`варку платів казначејству 1691 тал`ару͡ов. В ту͡ом часі Рыболы налічывалі 96 господару͡ов, которы платілі подымны налог. Затоје ці͡елы рыболовскі прыход лічыв 1165 челові͡ек старејшых за сі͡ем лі͡ет.

Освобожд`еније сел`ан од пан`шчыны в 1861 р. прывело до реформы влады. В вынікові повсталі гміны (*волості*). Рыболы сталі часткуј гміны Павлы, котора обнімала 17 м`ес`ц`овості. Першым, знаным ву͡ојтом быв Фјодор Опалін`скі, владал`нік мајонтку Жывково і довголі͡етні староста церквы в Рыболах. В лі͡ет`ах јого кірукван`а в прыході Рыболы запісано значне пов`еліченіје ку͡ол`кості нас`ел`енія. Ту͡ол`ко в самум 1900 р. роділос`а 220 діті. Десет` лі͡ет пузн`еј прыход лічыв 4 тышчы челові͡ек, которы жылі в Рыболах, Ву͡ојшках, Кан`уках, Павлах, Пл`осках і Репніках. В селах розвіваалас`а малаја предпрыјемчост`. Было пару ветраку͡ов, пры рыболовскум фол`варкові просперовала цукру͡овн`а і горы͡елн`а. Д`ејності сі͡ел`скіх господарок допомагало рыболовскоје кредытноје товарыство.

Тіхіје лі͡ета Рыболув перервав початок першуј міровуј͡ој вујны. Лі͡етом 1915 р. почалос`а нем`ецкоје наступл`еније. Бі͡ежен`ство б`елорус`кого народа стало фактом. Былі провед`оны опісанија мајонткув. Чуткі о варварстві

Немц`ув мі͡елі наклоніті л`удеј до евакуацыјі. В жнівн`у 1915 р. л`уде почалі паковаті на конны возы подручны мајонток і јехаті на всху͡од. В слі͡ед за *бі͡ежен`ц`амі* горы͡елі іх села (пудпал`ен` ув допускаліс`а часто козац`кі војскі). В Рыболах згоры͡ела школа і част` села на пувден` од церквы. Село на пару лі͡ет цалком выл`уднілос`а, таксамо было в сусі͡едніх вјосках.

Першы етап бі͡ежен`ства быв самым т`ажкім. Бі͡ежен`ц`ув пересл`едовав голод, смага і інфекцыјны хворобы. Прыдорожны лугі былі засі͡ејаны безім`еннымі могіламі і крыжамі. На мі͡ес`ц`у – в Рос`еі і на Украјіні – бі͡ежен`ці находілі прытулок в прыватных домах. Отрымувалі штомі͡ес`ачны допомогі, моглі заробл`аті на себе. Огул`нују кул`кост` бі͡ежен`ц`ув з Рускуј Імп`ерыјі в час першуј міровуј вујны оцен`вајетс`а на 3 міліоны челові͡ек.

Першы бі͡ежен`ці до рыболовс`кого прыхода сталі ворочатіс`е в 1918 р., колі на Пудл`ашу былі шче Н`емці. В селах заховалос`е ту͡ол`ко 8 дому͡ов. Многіје с`емјі сталі жыті в мурованује пл`ебанјі. Страты нас`ел`еніја в Рыболах через бі͡ежен`ство оценіті можна на 40 одсоткув.

М`еждувојенны час то одновл`еніје знішчоного, робота пры рекул`тывацыјі сі͡ел`скіх земел`, закінутых в час бі͡ежен`ства. Пу͡од кунец` двац`атых лі͡ет в Рыболах і сусі͡едніх селах почынајут будоватіс`е многіје хаты украшоны рез`боју. Орнаментованы ел`ементы углу͡ов, в`етровніц`, шчуту͡ов з взорамі геометрычнымі, рос`лінными або жывјолінымі можемо діс`а побачыті на дес`атках дому͡ов в Рыболах, Ву͡ојшках, Павлах і Кан`уках.

В 1936 р. в Рыболах было коло тыс`ача жыт`ел`еј, в ціелым прыході 3600 челові͡ек. Запісавс`а тој ру͡ок велікім пожаром Рыболув. Згоры͡ело пару дому͡ов і 60 клун`у͡ов.

Через мі͡есец` пос`л`а початку II міровуј вујны, в кунц`ові вересн`а 1939 р. Рыболы вушлі в состав білостоц`куј области БССР. В селі͡е організовано вытворчы кооператыв. Дл`а того перен`аты былі прыходскіје господарчыје побудовы. Тыје которы былі невыгу͡одны дл`а сов`ецкуј власті сталі репресјонованы. В Рыболах НКВД арыштовало п`атеро л`удеј.

В час окупацыјі Рыболув Н`емц`амі, вјоска стала центром *амту* (гміны), котора обнімала терыторыју давнуј гміны Павлы. Прыходскі ду͡ом перен`ала жандармерыја; зорганізовано тут бјуро і тымчасовы арышт. Жандармерыја мі͡ела забезп`ечаті терен перед ді͡ејност`у партызанткі. До однејі з партызанскіх потычок дошло в червц`у 1942 р. в околіц`ах Ву͡ојшкув. Јак одплату за забу͡ојство дву͡ох Н`емц`ув окупанты застрелілі с`емјох жытел`еј села, а част` будынкув спалілі. Ту͡ол`ко чудо уратовало перед пацыфікацјој вјоску Павлы, колі 11 червц`а 1943 р. прышло до бітвы отраду АК з жандармерыјој і нем`ецкім ву͡ојском. Трагедыја споткала однак село в остатніх дн`ах вујны. 25 червц`а 1944 р. јак одплату за забу͡ојство нем`ец`кого солдата, отрад Вермахту схватів 22 прыпадковых мужчын з Рыболув, Павлув, Кан`ук і Телушок. Былі воны перевез`оны до села Трычу͡овка і там спал`ены жывц`ом в одным з будынкув. Страты в л`уд`ах в час II міровуј вујны на терені рыболу͡овского прыхода можна лічыті на звыш 120 челові͡ек.

Наступнуј демографічнуј шкодој, вже пусл`а вызволеніја была репатрыјацыја в СССР. До червц`а 1945 р. з Рыболув выјехало 19 с`ем`еј. В резул`таті репатрыјацыјі рыболу͡овскі прыход потратів 49 с`ем`еј. Неспрыјал`но в післівојеннум одроджен`ну села одбілас`а політыка влад. Обовјазковы поставкі і кол`ектывізацыја не дозвол`алі розвіватіс`е с`ел`анскім господаркам. Не бачачы ніјакіх шансув на розвіток у вјос`ці, молод`ож стала выјжд͡жаті в пошукі роботы по городах і на *Повернуты Землі*. Одбілос`а тоје неспрыјал`но на демографіі. Колі в 1945 р. Рыболы лічылі 820 жытіел`еј, в 1958 р. кул`кост` зменшылас`а до 660.

В тој час наступілі і позытывны переміе͡ны. Од 1954 р. Рыболы сталі с`едзібуј Громадзкуј Рады Народовуј. Кіл`кома рокамі раніе͡ј вјоску ел`ектрыфіковано. У 1964 р. школа розшыралас`а, тры рокі пузніе͡ј брук в селіе͡ быв покрыты асфал`том. В 1972 р. переведо`оно довгождану господарамі комасацыју. Власті пры нагоді забралі значны участкі земліе͡, на которых засновано Кол`ектывны Комбінат. На пувден` од села повстав компл`екс будынкув дл`а жывого інвентара і бл`окі до жыт`ја.

Рыболы і околіці завжды кішые͡лі кул`турном жыт`јом. В селіе͡ прац`ује Сіе͡л`скі Ду͡ом Кул`туры, которы је однуј з самых розвітых пл`ацувок в регіоні. В ліе͡т`ах вусімдес`атых в Рыболах повстав б`елорус`кі мужчын`скі хор „Хлопці Рыболовці”. В тым часі в Павлах прац`овала театрал`на група.

Православна Церква в Рыболах

Јак одзначав корол`евс`кі прывіліе͡ј, вже перед поміеруј волочнуј в Рыболах існувала церква. Пудтв`ерджајут тоје богослужебныје кнігі, которы шче в XIX стол`етјі былі переховуваны в прыходскум архіві, м.ін. рукопісноје Јевангеліје, датоване на XIV віе͡к. В І половіні XVI в. церкву перенеслі разом з вјоскју. Корол` і велікі кн`аз` літовскі Зыгімонт Август на подставі прывіліе͡ју з 1556 р. наділів прыходу двіе͡ волокі землі.

На духовне жытје м`ешкан`ц`ув прыхода в Рыболах повплывав в тој час сусіе͡дні центр православја в Заблудові. В 1569 р. Іван Фјодоров выдруковав там першу на Пудл`ашу кнігу - *Учыт`ел`ноје Јеванг`еліје* на церковно-словјанскуј мові.

Першы вј`адомы опісаніја рыболовскуј церкві походіт з візытацыјі зробл`еных в другуј половіні XVIII в. Некоторы інформацыјі, которы там наход`атс`а показујут, што церква была побудована шче перед настан`ом уніі. По візытацыі з 1757 р. церква з часом поб`едніе͡ла. Решенје о будові новуј церкві пудн`алі в 1791 рокові. В візытацыјі з 1795 р. чытајем: *cerkiew wybudowano nową wspaniałą w kształcie ośmioboku, na mocnym ceglanym fundamencie, drewnianą heblowaną, dużą, dachówką z podrzutką wapienną krytą, z wieżą wysoką nad wejściem, na koszt parafii wystawioną*. На жал` вже в 1822 рокові потребны быв јуј неодкладны ремонт, ал`е тој почавс`а тул`ко в 1847 р.

Теперошн`а кам`еннаја церква была побудована в Рыболах в роках 1875-1879. Тогды настојат`ел`ом быв от`ец Јан Гловацкі. Будовл`анымі роботамі кіровав Гордеј Ал`ексіејев. В роботы актывно вкл`учыліс`а прыхожан`е. В урочышчы *Печыскі* побудовалі воны цегі͡ел`н`у і власнымі рукамі обпал`увалі цеглы. Церкву осв`ашчено 22 маја 1879 р.

Важнуј под`ејуј в жытјі прыхода была побудова в 1906 р. мурованого прыходского дому` которы став другім по церкві мурованым будынком в селі͡е. Жыт`елі Рыболув пожертвувалі в церков мну͡ого церковных начын`. Пу͡од час І міровуј вујны част` обладнанн`а была вывез`она в Росі͡еју і мну͡ого предмі͡етув вже не повернулос` до Рыболув. Прыкладово зву͡он *Јуліан,* которы важыв 50 пуду͡ов в ліпн`у 1915 р. быв доставл`ены на чыгуночну стацыју Жедн`а, де в резул`таті вујны быв схованы. На жал`, посл`а вујны не вдалос`а знајті јого (назва звону *Јуліан* походіт од ім`ені о. Јуліана Міхаловского, настојат`ел`а прыхода в Рыболах в лі͡ет`ах 1889-1908).

Посл`а одновл`еніја незал`ежності, незважајучы на сур`јозну бі͡едност`, прыхожаны пројавл`алі веліку шчодрост` церкві͡е. В тым часі д`акујучы роботі отца Міколы Круковского (1928-1952) повстало *Опісаніје Рыболовского Прыхода* за двухсотлі͡етні перыјод. Твор склалос` з трох рукопісув, з которых першы маје 400 сторонок, другі 395, треті 92. *Опісаніе...* обнімаје перыјод 200 лі͡ет (1751-1951). Тут выкорыстаны старыје документы з церковного архіва, запісы візытацыјі (1751-1822), метрыкал`ны кнігі, урадова рекомендацыја з XVIII і XIX стол`етја.

Отец` Мікола Круковскі разом з прыхожанамі му͡оцно клопотівс`а о благоустроеніје і зму͡оцн`енје церкві. В 1944-1946 роках художнік Владімір Васіл`евіч з Белостоку намал`овав фрескі в прыходскуј церкві. В 1950 рокові прыхожаны пожертвовалі до јејі велікі зву͡он, вагоју 662 кг.

Пос`л`а отца Міколы Круковского пісан`ом прыходскуј кронікі зан`авс`а о. Рыгор Сосна, которы обн`ав прыход Рыболы в 1987 р. Кроніка міестіт тепер 4 томы. Опісуваны тут поді͡еі з жытіја прыхода, зреалізованы інвестыцыјі, прыходскіја урочыстості з уді͡елом гості з крају і заграніці. Теперошні глава Церквы в Пол`шчы, мітрополіт Савва прыход в Рыболах одві͡едав впершын`у 15 ліп`ен`а 1998 р. Візіт везавс`а з надыход`ачым годовым јубіл`ејом 2000 лі͡ет Рождженіја Господа нашого Ісуса Хрыста і 120-лі͡етіја ос`в`ашченіја церквы і прыхода. З сі͡етуј нагоды коло церквы поставл`ены крыж, на которум ді͡еті под кіровніцтвом Ол`ега Кобзара мал`овалі іконы.

В рыболовскуј церкві находіц`ц`е особліво шанована ікона Божуј Мат`еры з першуј половіны XVII стол`етіја. В лі͡ет`ах 1859-1869, колі настојат`ел`ом быв о. Рыгор Кудрыц`кі, дл`а туј іконы была вырезана рыза. Почытаніје іконы трываје безперерывно прот`агом сотні лі͡ет. С`вјато Положеніја Честнуј Рызы Богородіцы в Блахерні, јак і ран`ше урочысто с`вјаткуец`ц`а 2/15 ліп`ен`а јак прыходскоје с`вјато.

Друга чудотворна ікона – образ с`вјатых Космы і Даміана. З крыніц` захованых в архіві рыболовскуј церкві знајем, што тутејша церква од дав-

ных часу͡ов носіт названіје Богородіцы і святатых Космы і Дам`ана. 14 лістопада торжеств`енно одзначајетс`а ден` свв. л`екарув Космы і Дам`ана. До рыболовского прыхода нал`ежыт шче церква св. Івана Богослова з 1824 р., церква св. Міхаіла в Војшках з лі͡ет 1865-1991, церква св. Кірыла і М`ефодіја в Кан`уках з 1998 р. і капліц`а на П`етрашках з 1926 р.

Ос`ві͡ета в селі͡е Рыболы

В давных ві͡еках ос`ві͡ета жыт`ел`еј основана была на структуры прыхода. По створенні в 1773 р. Комісыјі Нацыјонал`нуј Едукацыјі, ожывл`еніје народнуј едукацыјі было невелік`е. Пројекты КЕН в туј галіні сустреліс`а з негатывнуј позыцјој шл`ахты, котора бачыла в розвітјі народу погрозу іх класовых інтересув. В такіх умовах існуваніје церковно-прыходскіх школ было недовг`е.

Шче перед організацјуј сі͡еті шку͡ол в II половіні XVIII стол`етіја, ос`ві͡ету пошыралі настојат`ел`а і псаломшчыкі. Была то ту͡ол`ко наука чытан`а і пісан`а на базовым узровні. Такі быв характер першуј в`едомуј школы в Рыболах, јакуј існуваніје згадујец`ц`е в 1784 р. З прычыны браку спец`ал`ного фонду, школа існовала коротко.

Школа почала функцјоновати ту͡ол`ко в 1845 р., јак церковно-прыходскаја. Першым знаным учытел`ом быв Ал`ександр Скал`скі, которы закун`чыв курс в Віл`енскуј епархал`нуј Семінарыјі. В лі͡ет`ах 1849-1864 наступнымі учыт`ел`амі прыходскуј школы былі тоже выпускнікі семінарыјі: Роман Шпаковскі, Мікола Рацевіч, Піліп Доброво л`скі і тоже настојат`ел` Рыгор Кудрыц`кі.

Через двадцет` лі͡ет школа пом`ешчалас` в орендованум пом`ешканн`і. Пос`ла побудовы в 1864 р. власного будынку (в мі͡ес`ц`у теперошн`ого музі͡еја), сі͡ета пл`ацувка пом`ен`ала своја статус. В рамках редукцыјі сі͡еті церковно-прыходскіх шку͡ол, переім`еновалі јејі на *народноје учылішче*, подпорадковане Міністерству Огул`нуј Ос`ві͡еты. До школы ходіло 53 хлопц`ув і 13 ді͡евчынок. В 1884 р. на хвалі новуј ос`ві͡етовуј політыкі, во всі͡ех селах прыхода повставалі школы грамоты. Воны з початку не мі͡елі сталуј л`окалізацыјі і пом`ешчаліс` в хатах прыхожан.

Першу школу в Павлах засновалі в 1884 р. в хаті учыт`ел`а. Учылос` в н`уј з початку 22 хлопці і 2 ді͡евчынкі. Штыры лі͡ета пузн`еј побудовано тут школу з матерыјалу отрыманого од зносу громадзкого шпіх`ера. В Вуојшках од 1884 р. існувала школа рухома, по тыжн`ові в кожнуј хаті вучн`а. В 1886 р. Ходіло до јејі 20 хлопці і 3 ді͡евчынкі. В Кан`уках шку͡ол`ны рук почынавс`е 8 паз`дз`ерніка і трывав до 1 кві͡етн`а. Учыліс` тогды по 3 дн`а в хаті кожного учн`а. В 1886 р. в школу грамоты пушло 16 хлопці і 14 ді͡евчынок. По даных з 1905 р. в прыході Рыболы былі тры церковно-прыходскіје школы, де учылос` 159 ученіку͡ов, одна школа грамоты з 28 ученікамі, а тоже школа Міністерства Огул`нуј Ос`ві͡еты з 84 ученікамі. В організацыјі прыходскіх шку͡ол најбу͡ол`шу рол`у одыгралі, јак в`едомо с`вјашченнікі. Народноје

учылішче в Рыболах прац`овало до 1915 р., до часу бі͡ежен`ства. Школа в час І міровуј вујны была знішчона. Пос`л`а повороту з Росіеі, в лі͡ет`ах 1925-1936 школа мі͡естілас`а в орендованых будынках. Ту͡ол`ко в 1936 р. пл`ацувка отрымала своі͡е л`окум, колі пос`л`а адміністрацыјнуј реформы, з Пасынок прывез`оно в Рыболы бывшы будынок гміннуј управы.

Благодара учыт`ел`ці Ніні Грыгорук, котора прац`овала в Рыболах, музі͡еј отрымав школ`ну хроніку з лі͡ет 1936-1980. Пос`л` а сов`ецкуј окупацыјі нашуј землі, в Рыболах зорганізовано с`емікласну школу з б`елорускуј мовуј навучаніја. Прац`овало в н`уј трох учыт`ел`ув з села Рыболы і двух прысланых з Сов`ецкого Сојуза.

В час нем`ецкуј окупацыјі в школ`ным будынкові мі͡естівс`а поліцејскі участок. Гора была адоптована на жытло дл`а роботнікув. В ту͡ом часі ді͡еті через круглы рук отрымувалі навуку по хатах. По рокові Н`емці школу ліквідовалі.

В 1945 р. школа вернулас` до давн`ого будынку. З початку в школі прац`овало трох учыт`ел`ув, которы реалізовалі програму штырох лі͡ет початковуј школы. В 1950 рокові зорганізовано с`емікласну школу. Јак першы узначалів јејі Фјодор Пол`уховіч, прац`овало шче двух учыт`ел`ув.

В 1957 р. прац`уе в Рыболах штырох учыт`ел`ув. На мі͡есц`е Зінаіды Бурыло прыходіт Александра Панас`ук. Школу кунчыт с`емјох выпускнікуов. Од 1959 р. прац`уе понаднормово Владімір Павл`учук. Будынок школ`ны одновл`ены, а с`омы клас скунчыло 14 учн`ув. В наступнум рокові на мі͡есц`е Владіміра Павл`учука прыходіт Ал`ександр Філімон`ук. Школу кунчаје 8 ученіку͡ов.

В школ`нум рокові 1966/1967 в школі працовало 6 учытел`ув: Лідыја Смол`евскаја, Ірына Предко, Јадвіга Н`евін`скаја, Ірына Выжыковскаја, Анна Філіп`ук і С`ерожа Філіп`ук. Јак одіна театрал`најa група в року 1968 брала удел в гал`овум концерті фестівал`у артыстычных ансамблі нацыјанал`ных меншості б`елостоцкого војеводзтва. Выстав`оны былі театрал`ны постановкі на б`елорускуј мові.

В наступных лі͡ет`ах прыбывало ученіку͡ов, а жыл`овы умовы бывалі т`ажкі. Зан`аткі одбываліс`а в трох хатах і двох нан`атых. Далі͡еј ішлі роботы по розбудові школ`ного будынку. Мну͡ого намагав Бат`кувс`кі Комітет. В 1970 р. будынок быв одданы в корыстаніје. Розм`ешчалос` в н`ом: дві͡е велікі класны комнаты, покој учыт`ел`ув, гардероб і колідор` выкорыстуваны дл`а фізычного выхованіја. В 1971-1972 р. учылос` тут 93 ученікуов; працовало п`јат` учыт`ел`ув: С. Філіп.ук, А. Філіп.ук, Р. Мін`скаја, М. Смол`евскі і Л. Смол`евскаја. Розпрацовано перспектывічну програму розвіт`ја школы до 1975 р. Од школ`ного року 1976/1977 в школу в Рыболах сталі доіжд͡жаті ученікі з клас V-VIII з Телушок, Павлув, Кан`ук і Давідовіч.

Реформа едукацыјі з 1999 р. некорыстно одбілас`а на функцыјонован`у школы. Ді͡еті возрасту гімназјал`ного сталі довозіті до Заблудов.а, лічба діті в рыболовскуј школі ці͡елы час зменшывалас`. Учыт`ел`а з бат`камі, ко-

торым допомогав настојат`ел` намагаліс`а школу зберегчы. Дошло однак до того, што в школ`нум 2006/2007 рокові осталос`а тут вс`ого 7 ученіку͡ов. Тогды прын`ато решеніје о ліквідацыјі школы. Діеті тепер доіжд͡жајут до школы в Заблудові.

Муз`еј Матерјал`нуј Кул`туры „Бат`кувшчына"

Шче перед закрыт`ом школы тутејшы л`уде почалі ставіті пытан`е: што далі͡еј з будынком? Чы поді͡еліт дол`у многіх незагосподарованых і занедбаных шку͡ол? Чы буде заадоптованы дл`а цел`ув дал`екіх од ос`віатовых і кул`турных? Тым часом треба было конкретных заходув, коб школу выратоваті дл`а тутејшуј спул`ності.

Ініцыјатором повстан`а музіеја быв о. Рыгор Сосна. Почалос`а вс`о в 2008 р. Тогды учыт`ел`а былуј школы і працовнікі Сі͡ел`ского Дома Кул`туры в Рыболах прыдбалі дл`а збјорув будучого Муз`еја першы експонаты. Прыхожан`е доносілі наступны предмі͡еты, которы показывајут господарче жытіје, кул`туру і традыцыју сі͡етых земел`.

В 2009 р., Гмінна Управа в Заблудові переказала будынок з пл`ацом православному прыходові. Одбылос`а тоје на засаді неодплатного ужыченіја. Дн`а 1 маја 2009 р. колі о. Рыгор Сосна обходів 70-л`етіје свого рождженіја, Рыболы одві͡едав Мітрополіт Варшавскі і ці͡елуј Пу͡ол`шчы Савва, пос`в`ашчајучы будынок муз`еја.

В даны час серед б`елорускаго нас`ел`ніцтва, которе жыве на Пудл`ашу пушлі раптовны змі͡ены, не ту͡ол`ко в матерјал`нуј, але і духовуј кул`туры. В резул`таті хуткого прогресу вышлі з корыстан`а старыје інструменты працы, пом`ен`ано давны предмі͡еты штод`онного корыстанн`а на новы. Померло староје рем`ество: колодіејство, ковал`ство і бондарство. Другіје ремјоствы, јак ткацтво, пл`етіеніје чы гончарство пом`ен`алі своі͡е функцыјі, створајучы на потребы мі͡еста і до муз`еја. Такім чыном с`ола м`ен`ајут своі͡е обліча, покідајучы певны стары формы, створајучы новы. Велікі змі͡ены пушлі тоже в кул`туры духовуј. В мі͡ес`ц`е давніх обр`адув, обычајув, старых піес`ні, переказув і т.д., прыход`ат новы формы народного фол`кл`ору, которых змі͡ест адаптованы до новуј речоісності. Побачывшы змі͡ены в селі͡е, мы вырешылі зберегчы јак можна најбу͡ол`ш давн`уј кул`туры матер`ал`нуј, коб оцаліті јеји од забытіја, опрацоваті каталог і опісаті по детал`ах разны експонаты.

Коб зберегчы будынок школы, коб гуді͡ев новым жыт`јом собрано експонаты з околіці гміны Заблудув і дал`шых мі͡есц`, коб заховаті дл`а наступных покол`ен` спадчыну нашых продкув... Муз`еј тој рознітс`а од муз`ејув державных тым, што веде јого прыход, спомаганы через Гмінну Управу в Заблудові. З увагі на сел`скогосподарчы характер околіц`, експонаты вјажутс`а з управоју землі і професыјамі звезанымі з потребамі села. Всі͡е експонаты прыдбаны былі јак подарункі і сталі вписаны в інвентар.

Експонаты, которы наход`атс`а в музіејові Бат`кувшчына поход`ат в бул`шынстві͡е з перыјоду по І і ІІ міровых вујнах. Дві͡е міровыје вујны внеслі свој вклад в розрушеніје господарок і бул`шуј часті іх обладаніја. В час І міровуј војны б`елорускоје нас`ел`ніцтво, которе прожываје на пудл`ашскуј земліе было вымушоне јехаті на всход - в бі͡ежен`ство. В глубіну Росіеі выхалі почті всі͡е с`емі. Осталос` ту͡ол`ко по одну͡ој чы по дві͡е с`емјі. Непросте жытіје мі͡елі тыје, которы осталіс` на мі͡ес`ц`у. Окупацыјны власті реквіровалі коні, навјазували высокі тарыфы сі͡ел`скуј продукцыі, бу͡ол`шост` земел` ліжала одлогом і стала зарастаті лі͡есом. Л`уде, которы почалі ворочатіс`а в лі͡ет`ах 1918-1921 з бі͡ежен`ства побачылі зрујнованы господарства, му͡оцно одчували голод і хворобы. В двадцатых лі͡ет`ах, особліво в селі͡е была высока смеротност`. Однак л`уде не ломаліс`, всі͡емі сіламі одбудовывалі сво͡іе господарства. Споку͡ојне жытіе трывало до ІІ міровуј вујны. Хот`а всі͡е недолі поводованы былі војнамі, д`акуј Богу л`уде пережылі. Потребны прылады до працы на господарці выробл`аліс` власным выробніцтвом або былі прыдбаны у ремес`нікув.

Хот`а было бі͡едно, пудл`аскіје Б`елорусы мі͡елі богаты і хорошы традыцыјі, обрады звезаны з порамі року і с`емејнымі торжествамі. Матерыјал`на кул`тура мі͡ела тоже характерны особлівості: в деревјанум будовніцтві, сел`скогосподарчых прыладах, переробці сыровіны і ремјостві.

Експозыцыја Муз`еја Матерыјал`нуј Кул`туры „Бат`кувшчына" лічыт в теперошні час 2000 предмі͡етув. Воны розм`ешчајутс`а во всі͡ех залах былуј школы. Експонаты је поді͡ел`оны на основі іх давн`ого корыстаніја на петнанцет` розді͡елув:

1. Прац`а на ролі і обр`адовы рук
2. Клун`а і јеј овстал`ован`е
3. Перепрацовка сыровіны
4. Пчел`арство
5. Бытавыје начын`а дл`а повс`одн`ового корыстан`а, прыготован`а і захован`а јежы.
6. Кухн`а і јејі обладаніје
7. Веліка хата
8. Перепрацовка волокна, ткані і ремјоства
9. Мужчынска і женска вопратка, обуток
10. Прал`н`а
11. Пл`ет`еніје з соломкі і вікліны
12. Л`есны куток
13. Ковал`ство і стол`арство
14. Техніка
15. Біблјотека